PREGLED UČENIKA ZA OBRTNIČKA ZANIMANJA

MEDICAL EXAMINATION PRIOR TO CRAFTS SCHOOLS ADMISSION

AZRA HURŠIDIĆ-RADULOVIĆ I VLASTA DEČKOVIĆ-VUKRES*

Deskriptori: Zanimanja; Fizikalni pregled

Sažetak. Odredba o obaveznom liječničkom pregledu prije naukovanja ugrađena je u Zakon o obrtu. Pregledi učenika prije upisa u srednje obrtničke škole provode se redovito od 1993. godine. Godišnje se u škole za obrtnička zanimanja upisuje između 11.000–14.000 učenika u Republici Hrvatskoj. Prema podacima oko 10% učeničke populacije ima očite zdravstvene teškoće, a u oko 5% učenika zdravstvene su smetnje takve da bitno ograničavaju mogućnost rada u određenim zanimanjima. Statistički podaci pokazali su da se radi o oko 3% pregledanih učenika.

Descriptors: Occupations; Physical examination

Summary. Regulation on medical examination prior to apprenticeship is built in the Act on Trades and Crafts. Medical examinations of the students before admission to secondary craft schools have been done regularly since 1993. Between 11,000 and 14,000 students are admitted to secondary craft schools in the Republic of Croatia annually. According to statistics, about 10% of students have obvious health problems, about 5% of students have healt problems which vitally limit their capacity in particular crafts. This statistic refers to about 3% of the examined students. Medical examinations of students prior to admission to craft schools represent a particular sort of health capacity examinations. The paper includes applications for the most freqent trades and crafts, and findings of the craft school admission examinations.

Liječ Vjesn 2005;127:324–326

U praksi se ne tako rijetko susrećemo s posljedicama pogrešaka u izboru zanimanja koje rezultiraju prekidom obrazovanja, nemotiviranošću za završetak obrazovanja, nemotiviranošću za rad, nezadovoljstvom, ozljedama, profesionalnim i drugim bolestima vezanim za rad koje dovode do smanjenja pa i gubitka radne sposobnosti. U Hrvatskoj, medicina profesionalne orijentacije (MPO) ima dugu tradiciju. Još od 1918. godine u Zagrebu, Osijeku i Varaždinu rade liječnici-eksperti koji ocjenjuju sposobnost za rad. Od 1945. godine osnivaju se u okviru Službe za ocjenu radne sposobnosti prije izbora zanimanja i savjetovališta za izbor zanimanja pri zavodima za zapošljavanje. Od 1952. godine pa do današnjih dana ove službe djeluju u svim većim centrima u Hrvatskoj.[1] Liječnici koji obavljaju preglede imaju zadaću da na temelju liječničkog pregleda, funkcionalnih testova, anamnestičkih podataka i postojeće medicinske dokumentacije utvrde sposobnost, ali i eventualne kontraindikacije za izbor željenog zanimanja odnosno daljnjeg školovanja za to zanimanje.

Pregled učenika prije upisa u srednje obrtničke škole provodi se redovito od 1993. godine na temelju Zakona o obrtu,[2] a zatražili su ih sami obrtnici-majstori s kojima učenici sklapaju ugovor o naukovanju i kod kojih učenici obavljaju praktični dio nastave. Obrtnici su odgovorni ne samo za njihovu stručnu naobrazbu već i za sigurnost. Naime, u skladu sa Zakonom o zdravstvenom osiguranju[3,4] u Zakonom o zaštiti na radu[5,6] poslodavac-obrtnik je odgovoran za zdravlje učenika za vrijeme obavljanja obvezne prakse. Također je dužan osigurati mjere zaštite na radu te plaćati obvezno zdravstveno osiguranje za slučaj ozljede na radu i profesionalne bolesti. Učenici na obveznoj praksi za vrijeme obavljanja praktične nastave imaju sva prava s naslova ozljede na radu i profesionalne bolesti kao i zaposleni radnici pa i pravo na naknadu štete. Odredba o obaveznom liječničkom pregledu prije naukovanja ugrađena je u Zakon o obrtu te je stoga obvezno da učenik prije početka naukovanja pristupi liječničkom pregledu radi utvrđivanja potrebne zdravstvene sposobnosti za zanimanje za koje se školuje. Propisi su doneseni ponajprije u cilju zaštite zdravlja učenika kako se djeca od 14 godina ne bi školovala za zanimanja koja kasnije zbog svog zdravstvenog stanja neće moći obavljati, odnosno da se zaštite od mogućih oštećenja zdravlja već prije profesionalne zrelosti.

Prema statistikama oko 10% učeničke populacije ima očite zdravstvene teškoće, a u oko 5% učenika zdravstvene su smetnje takve da bitno ograničavaju mogućnost rada u određenim zanimanjima.[7] Tijekom praćenja u 10-godišnjem razdoblju u Varaždinskoj županiji zdravstvene teškoće su zamijećene u 16% učenika osmih razreda.[8] Taj je postotak u populaciji koja je upućena na profesionalnu orijentaciju čak i veći i doseže i do 30%.[9] Iz navedenih su razloga Hrvatsko društvo za medicinu rada Hrvatskoga liječničkog zbora (HDMR HLZ-a), Obrtnička komora i Zavod za zapošljavanje 1994. godine počeli rad na izradi kriterija za upis učenika u obrtničke škole. Također je 2000. godine u suradnji s Hrvatskim društvom za školsku i sveučilišnu medicinu HLZ-a izrađen prijedlog zdravstvenih uvjeta kako i tko pro-

* **Ordinacija medicine rada Azra Huršidić-Radulović, Zagreb** (mr. sc. Azra Huršidić-Radulović, dr. med.), **Hrvatski državni zavod za javno zdravstvo, Zagreb** (prim. dr. sc. Vlasta Dečković-Vukres, dr. med.)

Adresa za dopisivanje: Mr. sc. A. Huršidić-Radulović, Ordinacija medicine rada Azra Huršidić-Radulović, Prilaz baruna Filipovića 11, 10 000 Zagreb

Primljeno 19. svibnja 2004., prihvaćeno 27. svibnja 2005.

Tablica 1. *Pregledi učenika za upis u obrtnička zanimanja u periodu od 1995. do 2002. godine s obzirom na ishod*
Table 1. *Findings at the craft school admission examinations in the period from 1995 to 2003*

Godina Year	Ukupno Total	Sposobni Fit		Sposobni ograničeno Limited fit		Privremeno nesposobni Temporarily incapable		Trajno nesposobni Permanently incapable	
		N	%	N	%	N	%	N	%
1995.	12793	11566	90,4	185	1,4	133	1,1	82	0,6
1996.	11933	11390	95,4	203	1,7	159	1,3	78	0,7
1997.	11682	11413	97,7	139	1,2	109	0,9	53	0,5
1998.	12471	12214	97,9	194	1,6	112	0,9	37	0,3
1999.	11358	10520	92,6	148	1,3	143	1,3	113	1,0
2000.	11226	11044	98,4	99	0,9	159	1,4	86	0,8
2001.	12395	11430	92,2	118	1,0	130	1,1	68	0,6
2002.	13467	13180	97,8	134	1,0	145	1,1	58	0,4

Tablica 2. *Pretrage ili nalazi koji su potrebni za procjenu zdravstvenog stanja učenika za obrtnička zanimanja*
Table 2. *Examinations or findings required for health condition assessment of the craft school students*

Zanimanje Skills	Ortoreter (pregled vidnih funkcija) (examination of visual function)	ADG	Spirometrija Spirometry	Psihotest Psycho test	EKG	Laboratorij Laboratory
tokar, glodač, brusač /Turner, millingmachine operator, sharpener	bd, DV, VP	+	+	+		
alatničar / Toolmaker	bd, DV, VP	+	+	+		
strojobravar / Engine fitter	bd, DV, VP	+	+	+		
ljevač / Iron founder	bd		+	+	+	rendgen pluća / lung X-ray
instalater centr. grijanja i klimatskih uređaja /Central heating and air condition fitter	bd, DV, VP	+		+		
vodo i plinoinstalater / Plumer and gas-fitter	bd, DV, VP	+		+		
limar, bravar, autolimar Tinsmith, locksmith, car-body mechanic	bd, DV, VP	+		+		
automehaničar / Car mechanic	bd	+		+		
autoelektričar / Auto electrician	bd, boje/colors					
elektromehaničar / Electrician	bd, boje/colors			+		
finomehaničar, urar /Precision mechanic, watchmaker	b			ključ/key		
zlatar / Goldsmith	b, boje/colors			ključ/key		
kovač / Blacksmith	bd		+	+	+	urin / urine test
pekar / Baker	b		+		+	GUK
mlinar / Miller	b	+	+	+		
frizer / Hair dresser	b, boje/colors		+			L-dif
pediker / Pedicurist	b					
grafički tiskar, slagar, ikonograf /Typographical worker, type-setter, icon-painter	b, boje/colors					KKS, j. f. CBC
knjigoveža, kartonažer /Bookbinder, cardboard worker	b					
stolar / Carpenter	bd, DV, VP	+	+	+		j. f.
zidar / Bricklayer	bd, DV, VP		+	+	+	
podopolagač / Floorer	b					
soboslikar, ličilac /House and woodwork painter	bd, boje/colors			+		urin traka / urine strip
pismoslikar / Sign-painter	b, boje/colors					
dimnjačar / Chimney-sweeper	bd, DV, VP	+	+	+		urin traka / urine strip
krojač / Tailor	b, DV		+			
kemijski čistač / Dry-cleaner	b					j. f., urin, KKS / urine, CBC
galanterist / Dealer in fancy goods	b, boje/colors					

b – vid na blizinu/near vision; d – vid na daljinu/distant vision; DV – dubinski vid/deep vision; VP – vidno polje/visual field; ADG – audiogram; spirom – spirometar/spirometry; psih – psihološko testiranje/psychological test; ključ – test motoričkih sposobnosti/test of motoric skills; j. f. – jetrena funkcija/liver function

vodi zdravstvene preglede nužne za upis u pojedinu srednju školu.

Godišnje se u srednje škole upisuje oko 50.000 djece, a od toga broja u škole za obrtnička zanimanja između 11.000 do 14.000 učenika. Treba napomenuti da troškove pregleda za deficitarna zanimanja pokriva Zavod za zapošljavanje koji svake godine prije početka natječaja za upis u srednje škole utvrđuje i objavljuje popis deficitarnih zanimanja po županijama. U školskoj godini 2003/4. bila su deficitarna 22 zanimanja, najviše iz graditeljske struke: 11 (zidar, tesar, krovopokrivač, podopolagač, armirač, građevinski stolar, keramičar-pećar, ličilac-soboslikar, dimnjačar, rukovatelj građe-

vinskom mehanizacijom, izolater), zatim tekstilne (krojač, obućar, šivač, konfekcionar) te po jedan iz ostalih struka (stolar, slastičar, pekar, elektromonter, bravar, limar, pediker).

Zdravstveno stanje učenika prije upisa mora biti takvo da može udovoljiti svim *zahtjevima odabranog* zanimanja i da nema *kontraindikacija*. Kontraindikacijama se smatraju bolesti i stanja koja su nespojiva s izabranim zanimanjem i koja bi mogla ugroziti zdravlje i sigurnost učenika, njegove okoline ili izazvati materijalnu štetu. Učenici koji imaju zdravstvene teškoće, fizičke nedostatke ili kronične bolesti pod određenim radnim okolnostima mogu pogoršati svoje zdravstveno stanje, a rad u nepovoljnim prilikama u pravilu dovodi do smanjene radne sposobnosti, pa i gubitka radne sposobnosti te nastanka *invalidnosti*. Imajući to u vidu, zdravstvenim pregledom sprečavamo na vrijeme da se učenik, zbog svog zdravstvenog stanja, školuje za zanimanje koje neće moći raditi. Takvim djelovanjem pridonosimo povećanju zdravstveno-radne sposobnosti populacije i racionalizaciji ekonomskih sredstava društva.

U 2002. godini u svim ordinacijama medicine rada bilo je pregledano 13.467 učenika, od kojih su 134 (1,02%) bila ograničeno sposobna, 145 (1,08%) privremeno nesposobno zbog akutne bolesti ili potrebe za dodatnom obradom te 58 (0,43%) trajno nesposobno za izabrano zanimanje. Treba napomenuti da je broj trajno nesposobnih za izabrana zanimanja veći od navedenoga, jer nerijetko specijalist medicine rada savjetuje učenika i/ili roditelja i usmjerava ga u drugo odgovarajuće zanimanje ako na početku pregleda iz medicinske dokumentacije uvidi neku od kontraindikacija za željeno zanimanje. Nadalje, u većim gradovima je jedan dio učenika sa zdravstvenim tegobama već prije upisa u srednju školu obuhvaćen profesionalnom orijentacijom pri zavodima za zapošljavanje.

Na tablici 1. prikazani su rezultati pregleda učenika za upis u obrtnička zanimanja od školske godine 1995/6–2002/3. godine.[10]

Specijalist medicine rada ocjenjuje zdravstvenu i radnu sposobnost jer je tijekom svoje izobrazbe osposobljen i za pružanje zdravstvene zaštite u vezi s izborom i promjenom zanimanja. Razlikujemo opću zdravstvenu radnu sposobnost i posebnu radnu sposobnost, a pod pojmom opće zdravstvene sposobnosti razumijeva se da osoba u trenutku pregleda ne boluje od neke akutne ili kronične bolesti koja bi zahtijevala liječenje uz privremenu nesposobnost za rad, tj. bolovanje.[11] Posebna zdravstvena sposobnost ocjenjuje se za određeno radno mjesto, za određene poslove uz potrebne podatke o poslu na kojem se netko treba zaposliti ili školovati. Postoji niz radnih mjesta s posebnim uvjetima rada koji su određeni Pravilnikom o mjestima s posebnim uvjetima rada[12] i za koje je određen zdravstveni pregled po Pravilniku o utvrđivanju opće i posebne zdravstvene sposobnosti radnika.[13]

Pregledi učenika za obrtnička zanimanja jedna su varijanta posebne zdravstvene sposobnosti koja se ne odnosi samo na jedno radno mjesto, već na cijelu paletu mogućih poslova u sklopu tog zanimanja. Dakle, potrebno je poznavati razne tehnološke procese i opasnosti koje su uz njih povezane. Specijalist medicine rada mora biti dobro upoznat s tehnologijom rada da bi mogao ocijeniti opasnosti koje mogu utjecati na zdravlje radnika i na radnu okolinu. Zato velik dio radnog vremena provodi u raznim industrijskim pogonima i tvorničkim halama. Kod pregleda učenika za obrtnička zanimanja ponajprije se moraju imati u vidu uvjeti u kojima će raditi budući učenik i radnik i opasnosti i štetnosti kojima mogu biti izloženi ne samo tijekom cijeloga radnog vijeka već i tijekom školovanja.

Kao primjer možemo navesti posao zidara, od kojih najveći broj radi na mjestima s posebnim uvjetima rada zbog toga što su to:

1. poslovi koji zahtijevaju teško fizičko naprezanje (čl. 16. Pravilnika o poslovima s posebnim uvjetima rada),
2. poslovi koji se izvode na visini (čl. 17),
3. poslovi pri kojima je radnik izložen nefibrogenoj prašini (čl. 24).

Osnovni kriteriji za ocjenu radne sposobnosti za radna mjesta s posebnim uvjetima propisani su Pravilnikom o mjestima s posebnim uvjetima rada.[12] Na osnovi Pravilnika, opisa poslova, zadataka i sposonosti koje zahtijevaju pojedine obrtničke škole te iskustva, napravljen je protokol za pregled učenika za upis u različita obrtnička zanimanja. Navedeni je protokol kao preporuka prihvaćen na sastanku voditelja službi specifične zdravstvene zaštite radnika u Zagrebu 1996. godine. Kako se radi o preporuci koja nije obvezujuća te ako postoje indikacije, opseg obrade se može i proširiti pa prema tom i razlikovati od jednog do drugog specijalista medicine rada. Pretrage su ponajprije orijentirane na utvrđivanje potrebnih sposobnosti za pojedino zanimanje. Uz to se od svakog učenika zahtijeva da donese od svog izabranog liječnika potvrdu o eventualnim kroničnim bolestima s naglaskom na alergije i slična stanja. Na taj se način isključuju bolesti koje predstavljaju kontraindikaciju za izabrano zanimanje. Za rijetka zanimanja se traži u laboratorijska obrada, ali i tada veoma ciljana, jer je svrha pregleda procjena »buduće« radne sposobnosti.

Na tablici 2. prikazani su zahtjevi te sadržaj pregleda za najčešća obrtnička zanimanja. Kriteriji za utvrđivanje sposobnosti su jednaki onima prilikom zasnivanja radnog odnosa, odnosno prethodnog pregleda prilikom zapošljavanja za predloženo radno mjesto.

Da bi osnovni razlog preventivnih pregleda za upis u srednje škole bio postignut, a to je sposobnost i zdrava radna populacija, neminovna je dobra suradnja specijalista medicine rada i izabranog liječnika opće/obiteljske medicine te specijalista školske medicine koji će prvi zamijetiti zdravstvene probleme kod učenika. Timski rad predstavlja temelj u pravilnom izboru zanimanja. To je osobito važno u svjetlu negativnih demografskih kretanja i starenja populacije kada bi i na ovim našim prostorima moglo već za desetak godina doći do nestašice radne snage.

LITERATURA

1. *Majski-Cesarec M, Mustać M, Muše-Danijelov M, Varinac-Barač M.* Medicina profesionalne orijentacije. U: Šarić M, Žuškin E, ur. Medicina rada i okoliša. Zagreb: Medicinska naklada; 2002, str. 105.
2. Zakon o obrtu. Narodne novine 1993;77.
3. Zakon o zdravstvenom osiguranju. Narodne novine 2001;94:3093–4.
4. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju. Narodne novine 2003;117:1951–2.
5. Zakon o zaštiti na radu. Narodne novine 1996;59:2736.
6. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti na radu. Narodne novine 2003;114:4042–7.
7. *Hartmann H, Klotzbach K, Hartman B*. Vocational guidance of youths with chronic diseases. Z Gesamte Hyg 1989;35(8):510–11.
8. *Majski-Cesarec S*. Utjecaj morbiditeta na izbor prvog zanimanja, Zbornik sažetaka III. kongresa medicine rada s međunarodnim sudjelovanjem. Brijuni 2002.
9. *Mustać M, Barbarić S*. The importance of a medical evaluation in adolescence within the field of vocational guidance. Arh hig rada toksikol 1996;47(1):34–40.
10. Hrvatski zdravstvenostatistički ljetopis. Zagreb: Hrvatski zavod za javno zdravstvo; 1995–2002:173–4.
11. *Šarić M, Ribić Z, Čengić Z, Sertić Z*. Radna sposobnost. Zagreb: IMI i Viša tehnička škola za sigurnost pri radu; 1984, str. 253.
12. Pravilnik o mjestima s posebnim uvjetima rada. Narodne novine 1984; 5:42–51.
13. Pravilnik o utvrđivanju opće i posebne zdravstvene sposobnosti radnika. Narodne novine 1984;3:15–6.